

Handläggare:
Ulf Andersson-Greek

Sammanfattning av dialoger med det regionala kulturlivet 2023

Innehållsförteckning

1	Not om begrepp	3
2	Bakgrund	3
3	Kommundialoger	4
3.1	Regionens informationer till kultur- och fritidscheferna	4
3.1.1	Uppdrag från regionfullmäktige	4
3.1.2	Uppdrag från kulturnämnden	5
3.1.3	Övriga informationer	5
3.2	Enkät om politiska och andra förändringar i kommunerna efter valet....	6
3.3	Kommunernas redogörelser	7
3.3.1	Kärvare tider	7
3.3.2	Ny politik	8
3.3.3	Trygghet, säkerhet och beredskap	9
3.3.4	Breddade uppdrag.....	10
3.3.5	Fortsatt stadsutveckling	11
3.3.6	Utmaningar i relationen till civilsamhället	11
3.3.7	Skilda kommunala förutsättningar	12
4	Konstområdesdialoger	12
4.1	Samtal med litteraturområdet	13
4.1.1	Avsaknad av en samlande mötesplats.....	14
4.1.2	Utmaningar med digitaliseringen	15
4.1.3	Bibliotekens roll	15
4.1.4	Ny förlagskultur	15
4.1.5	Behov av produktionsplatser	16
4.2	Samtal med teaterområdet	16
4.2.1	Minskning av barn- och ungdomsteater	17
4.2.2	Utmaningar med finansiering	17
4.2.3	Effekter av covid-19-pandemin.....	17
4.2.4	Förändringar på marknaden inom kommun och skola.....	18
4.2.5	Teaterutbildningens roll.....	18
4.2.6	Brist på mellanstora scener	19
4.2.7	Andra utmaningar för teatern.....	19

1 Not om begrepp

I detta dokument används "Region Stockholm" som synonymt med Region Stockholms kulturförvaltning. Ibland används dock även begreppet "kulturförvaltningen". När specifikt Region Stockholms kulturnämnd avses används endast i regel "kulturnämnden". Begreppen "Stockholmsregionen" eller endast "regionen" används för att beskriva den geografiska platsen och dess 26 kommuner.

Begreppet "kultur- och fritidschefer" används för de tjänstepersoner som uppstår högsta ansvar för kultur- och fritidsfrågorna (eller motsvarande) i länets kommuner. Motsvarande används "kultur- och fritidsnämnder" för att beskriva de organ som uppstår motsvarande politiskt ansvar. Kommunernas nämnder, förvaltningar och tjänstepersoner uppstår dock i förekommande fall olika ansvarsområden och titlar.

Där i övriga fall förkortningar används för namn, förklaras detta löpande i texten.

2 Bakgrund

Detta dokument sammanfattar de dialogmöten som kulturförvaltningen, Region Stockholm har genomfört under våren 2023 med företrädare för det regionala kulturlivet (se lista nedan). Sammanfattningen omfattar Region Stockholms presentationer och parternas synpunkter på desamma samt parternas egna informationer och inspel i mötena. Region Stockholms olika powerpointpresentationer, som sammanfattar presentationen i dialogmötena, återfinns som bilaga.

Region Stockholm genomför sedan 2019 årliga dialoger med det regionala kulturlivet, med utgångspunkt i Kulturstrategi för Stockholmsregionen, del av RUF5 2050, och för att bidra till strategisk samordning av Region Stockholms kultur- och föreningsliv. Dialogerna omfattar potentiellt kulturnämndens samtliga verksamhetsområden; konst, kultur, folkbildning, föreningsliv, kultur och hälsa och idrott. 2023 års möten har alla genomförts som fysiska möten omfattande två-tre timmar inklusive pauser.

Region Stockholm har i år genomfört dialogmöten med följande parter:

- Länets 26 kommuner; kultur- och fritidschefer. Mötena genomfördes vid tre olika tillfällen, i blandade geografiska konstellationer den 21 och 23 februari samt 7 mars, plats Stockholms konserthus, Hötorget 8, i Stockholm.
- Företrädare för litteraturområdet – den 18 april i Usine konferens, Södermalmsallén 36, Stockholm.
- Företrädare för teaterområdet – den 9 maj i Usine konferens, Södermalmsallén 36, Stockholm.

Region Stockholm har tidigare år genomfört årliga dialogmöten även med Klys (Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd), regionala centrumbildningar samt Ideell kulturallians, region Stockholm. 2022 fattade dock kulturförvaltningen beslutet att genomföra dialogmöten med dessa parter endast vartannat år för att ge utrymme åt en mer konst- och kulturområdesspecifik analys. Detta sammanföll med att kulturnämnden uppdrog åt förvaltningen att genomföra en ”Kartläggning och analys av förutsättningarna för konstområdena och dess utövare samt arrangörer med utgångspunkt i Kulturstrategi för Stockholmsregionen och erfarenheter från pandemin.” Uppdraget är planerat att genomföras på ett flertal års sikt.

Sedan 2021 genomför Region Stockholm även politiska dialogmöten med ordföranden för kommunernas kultur- och fritidsnämnder. Politikerdialogen för 2023 planeras att genomföras under hösten.

3 Kommundialoger

I detta avsnitt sammanfattas de genomförda dialogerna med länets kommuner, via dess kultur- och fritidschefer. Region Stockholms egna informationer i mötena sammanfattas endast översiktligt och mötenas powerpoint-bildspel återfinns som bilaga till denna rapport. Kommunernas kommentarer till Regionens informationer samt egna redogörelser för läget i de egna kommunerna ges en mer utförlig sammanfattning.

3.1 Regionens informationer till kultur- och fritidscheferna

Förvaltningschef Eva Bergquist redogjorde inledningsvis för de aktuella uppdrag kulturförvaltningen arbetar med under 2023. Bland dessa presenterades nedan uppdrag som har särskild relevans för kommunerna i länet.

3.1.1 Uppdrag från regionfullmäktige

- ”Undersöka förutsättningarna under 2023 för att instifta ett årligt kulturpris för barn och unga i Stockholms län.”. Kulturförvaltningen meddelar att per februari pågår fortfarande interna diskussioner kring hur uppdraget ska genomföras. Men sannolikt kan kommunerna komma att behöva involveras i genomförandet.
- ”Undersöka efterfrågan på och förutsättningarna, i dialog med trafiknämnden, för att upplåta platser i kollektivtrafiken för fri kulturutövning.”. Även här pågår ännu interna diskussioner.
- ”Ta fram en regional idrottsstrategi.” Uppdraget slutförs under våren 2023 och ärendet beräknas antas i regionfullmäktige under hösten.

3.1.2 Uppdrag från kulturnämnden

- ”Kartlägga och analysera gruppen barn och ungas kulturvanor utifrån geografi, kön och socioekonomi.” Förvaltningen meddelar att uppdraget är prioriterat av nämnden och därför kommer att genomföras under innevarande år. Sannolikt kommer det handla om framtagande av en översikt av kunskaps- och forskningsläget gällande barns och ungas kulturvanor snarare än en regelrätt bred vaneundersökning inom målgruppen, då det redan finns ett otal aktuella sådana på nationell nivå samt att Region Stockholm genomförde en regional studie i samarbete med Myndigheten för kulturanalys 2017.
- ”Analysera konsekvenserna av ett inträde i kultursamverkansmodellen med en regional och en nationell utblick samt påbörja en dialog med Stockholm stad för att identifiera potentiella hinder. Region Stockholm ska verka för att gå med i modellen.” Regionen meddelar att man här avser att invänta den statliga utredning av kultursamverkansmodellen, som leds av Mats Svegfors och ska presenteras i slutet av september 2023 innan man går vidare med uppdraget.
- ”Under 2023 ska kulturnämnden genom Regionbiblioteket utöka stödet till länets kommuner för att genomföra insatser som främjar skrivande.” Regionbiblioteket för dialog om uppdraget med kommunernas bibliotekschefer.

3.1.3 Övriga informationer

Regionen informerade även kommunerna om ett [nytt utvecklingsstöd till ungas organisering](#). Beslut om det nya stödet fattades av kulturnämnden i december 2021 och tas i bruk 2024. Stödet ska främja utvecklingen av nya aktörer med verksamhet för unga i regionen och att dessa ska nå fler. Verksamheter som riktar sig till unga som är underrepresenterade i föreningslivet prioriteras. Stödet ska främja möten mellan unga med olika bakgrund samt främja samverkan mellan olika grupper som vanligtvis inte möts. Regionen informerade även om andra aktuella processer och aktiviteter inom Region Stockholm samt även på nationell nivå med särskild relevans

förkultur- och fritidsområdet. (Alla dessa informationer återfinns i punktform i mötets power point-presentation som bifogas detta dokument.)

I övrigt resonerade förvaltningschef Eva Bergquist inledningsvis om den statliga, pågående översynen av kultursamverkansmodellen som leds av Mats Svegfors. Stockholmsregionen står, som enda region i landet, fortfarande utanför modellen som infördes mellan 2011–2013. De statliga medel till Region Stockholm som skulle omfattas av samverkansmodellen uppgår till dryga 105 miljoner kronor och fördelas idag av Statens kulturråd direkt till regionala kulturinstitutioner samt till Regionens länskulturverksamheter. Det är idag tre kommuner i länet som har regionala kulturinstitutioner som har utpekats av regeringen och omfattas av detta statliga bidrag, nämligen Södertälje (Oktoberteatern och Grafikens hus), Botkyrka (Cirkus Cirkör) och Stockholms (Stockholms stadsmuseum, Kulturhuset Stadsteatern och Folkoperan).¹

I översynens direktiv står bland annat att utredaren ska undersöka möjligheterna till att modellen ”kan omfatta samtliga län”, det vill säga att även Region Stockholm ska ingå i modellen framdeles. Den särskilda utredaren har även i en tidningsintervju signalerat att han vill se en tydligare prioritering av det så kallade delaktighetsmålet och med detta en stärkt roll för kommunerna i en reviderad kultursamverkansmodell.² Svegfors har i sammanhanget också resonerat om möjligheten att lagstifta om ett slags ”ansvarig konstnärlig ledare”-funktion inom kommunala och regionala kulturinstitutioner för att freda dessa från eventuell otillbörlig politisk styrning av det konstnärliga innehållet.

Kultur- och fritidschefernas respons på resonemanget kan sammanfattas med att kultursamverkansmodellen per dags dato närmast är en ”icke-fråga” i kommunerna. Man tror dock att ett skarpt förslag gällande Stockholmsregionens ingående i modellen sannolikt skulle generera ett stort kommunalt intresse. Stockholms stad har tidigare reserverat sig mot ett ingående i samverkansmodellen och har fört dialog med såväl Regionens som kulturdepartementet i frågan, bland annat i samband med tidigare utredningar om modellen.

3.2 Enkät om politiska och andra förändringar i kommunerna efter valet

Region Stockholm presenterade även utfallet av den enkät som genomförts bland kultur- och fritidscheferna i november 2022 gällande synen på eventuella politiska förändringar i kommunerna efter valet i september. Enkäten besvarades i regel av kultur- och fritidscheferna och totalt responderade 21 av kommunerna på enkäten, därtill har Region Stockholm

¹ Enligt förordning 1996:1598 om statsbidrag till regionala och lokala kulturinstitutioner.

² Intervjun med Svegfors finns publicerad i en artikel i [Aftonbladet](#).

adderat faktauppgifter från de övriga fem kommuner som inte deltog. Resultatet av enkäten sammanfattas i punktform nedan.

- Förändringar i det politiska styret har skett i 13 av de 26 kommunerna i och med valet i september 2022 (större förändring än normalt)
- 7 av kommunerna ”byter färg” i den högsta politiska ledningen (i praktiken från Socialdemokraterna till Moderaterna, eller tvärtom). M styr 15 av kommunerna och S styr 11.
- 8 av de 21 svarande anser att den nya politiska inriktningen i kommunen och uppdragande nämnd medför en tydlig förändring för det kultur- och fritidspolitiska uppdraget. Som exempel på det anger en kommun att förvaltningen har fått i uppdrag att utreda alternativa driftsformer av kommunens kultur- och fritidsverksamhet, fler inriktningstexter i kommunens mål och budget som ”pekar på kultur, fritid, idrott och föreningsliv” eller att kommunens ska genomföra en satsning på lokala kulturmiljöer.
- 19 av de 21 svarande uppfattar att även andra aktuella omvärldsfaktorer, såsom stigande energikostnader, inflation och räntor men även ökad gängkriminalitet och negativ utveckling av socioekonomiskt utsatta områden tydligt påverkar kultur- och fritidsuppdraget i kommunen. Det senare medför att kultur- och fritidscheferna uppfattar att säkerhetsfrågor får alltmer fokus och tydligt påverkar kultur- och fritidsverksamheten som uppdras att delta i ett kommunövergripande arbete för att skapa ökad säkerhet och trygghet i olika kommundelar. Cheferna ser överlag positivt på att den egna verksamheten inkluderas i det trygghetsskapande arbetet men ser samtidigt utmaningar med att det sällan skjuts till ytterligare resurser och att arbete därför riskerar att urholka finansieringen av den befintliga verksamheten.

3.3 Kommunernas redogörelser

I dialogmötena ombeds deltagande kultur- och fritidscheferna att redogöra för de aktuella kultur- och fritidspolitiska förutsättningarna i den egna kommunen. Nedan följer en sammanfattning av de många inspel som gjordes, grupperade under ett antal rubriker. Helt naturligt återkommer flera ämnen i de årliga kommundialogerna och utvecklas på olika sätt över tid.

3.3.1 Kärvare tider

I princip alla kommunala kultur- och fritidschefer vittnar om hur omvärldsfaktorer som ökad inflation, stigande energipriser och räntor, en vikande konjunktur och förväntat minskade statsbidrag till kommunerna leder till ett minskat ekonomiskt utrymme än tidigare. Som exempel höjs på håll de kommunala lokalhyrorna med upp till 10 procent, vilket drabbar såväl den

anläggningstunga kultur- och fritidsverksamheten som det ideella föreningslivet. Till det kommer effektiviseringar och besparingar i flera kommuner. Även införandet av det nya pensionssystemet börjar sätta spår i kommunens ekonomi. Som en motaktion till kraftigt ökande energipriser investerar samtidigt många kommuner i energieffektiviserande insatser, vilket i hög grad omfattar kultur- och fritidsanläggningarna. Flera kommuner höjer även avgifterna i kultur- och fritidsanläggningarna samtidigt som man försöker freda den så kallade nolltaxan för barn- och ungdomsverksamhet.

Flera av cheferna lyfter att kommunerna har svårigheter att göra nödvändiga prioriteringar och peka ut var i verksamheten det ska sparas, vilket leder till en tuff sits för förvaltningarna. Det tvingar också kommunens olika verksamheter till ökad samverkan kring gemensamma uppdrag och målgrupper, vilket dock även medför positiva effekter. I övrigt fortsätter många kultur- och fritidsförvaltningar att effektivisera sin administration och sina arbetsätt. Relaterat till det kärvare läget pågår i flera kommuner diskussioner om vad som egentligen ingår i det kommunala kultur- och fritidsuppdraget. Diskussionen ankommer även på det faktum att det existerar så få lagkrav inom kultur- och fritidsområdet (folkbiblioteken undantagna) och att omfattningen och ambitionen därför i hög grad blir en lokalpolitisk fråga, även om det också råder viss praxis kring etablerade verksamheter som idrottsanläggningar, fritidsgårdar och kulturskola. Många kultur- och fritidschefer har återkommande i dialogmöten genom åren efterlyst en gemensam kunskapsbank och även nyckeltal gällande det kommunala kultur- och fritidsuppdraget.

Vissa kommuner vittnar även om kvardröjande effekter från covid -19-pandemin, där bland annat besök vid simhallar och viss föreningsdriven verksamhet inte vänder uppåt till tidigare nivåer.

3.3.2 Ny politik

Liksom har framkommit i sammanfattningen av kulturförvaltningens enkät till kommunerna ovan, upplever många kultur- och fritidschefer att politiska förändringar i kommunerna med anledning av valet 2022 nu tar sig i uttryck i nya inriktningar, beslut och uppdrag inom kultur- och fritidsområdet. Särskilt tydliga är förändringar inom ett antal kommuner som byter politiskt styre efter längre maktinnehav, däribland Solna och Huddinge. Detta har bland annat resulterat i beslut om att satsa mer på kulturområdet, sänkta avgifter till kulturskolan, starta fritidsbank och utfärda mer kompensatoriska uppdrag för att öka tillgängligheten till kultur- och fritidsverksamheterna.

I vissa andra kommuner, med annan politisk inriktning, utreds i stället införande av alternativa driftformer och kultur- och fritidscheckar. I kommuner som har övertagits av borgerliga/konservativa politiska konstellationer uppfattar cheferna också en tydligare prioritering av barn och

unga som målgrupp, vilket kan ta sig uttryck att förvaltningen uppdras att se över fördelningen av stöd och verksamhet till en vuxen målgrupp.

Flera kultur- och fritidschefer upplever en utmaning i att försöka jämka ökade politiska ambitioner med en inte alltid förstärkt budget kombinerat med de övriga fördrivande omvärldsfaktorer som har beskrivits ovan. En deltagare uttrycker det som att hen har i uppdrag att både ”gasa och bromsa samtidigt” i sina uppdrag vilket förefaller överensstämma med läget i många av kommunerna.

3.3.3 Trygghet, säkerhet och beredskap

Redan i 2022 års kommundialoger talade ett flertal kultur- och fritidschefer om hur den egna verksamheten alltmer inkluderas i ett kommunövergripande arbete för att öka tryggheten och säkerheten i utsatta kommundelar och motverka gängkriminalitet. Denna typ av uppdrag och verksamhet förefaller ha ökat och spridits till fler kommuner under året, då ett större antal av cheferna redogör för man arbetar med att genom kultur- och fritidsaktiviteter förväntas öka tryggheten i lokalsamhällen. Flera kommuner samverkar nära med föreningslivet i syfte att skapa ökade chanser till meningsfull fritid för barn och unga i olika delar av kommunen. Exempelvis bedriver Sigtuna kommun projektet ”Brobyggarna”, som erbjuder gratis drop-in-idrott under lov, helger och kvällar, i samverkan med bland andra det kommunala bostadsbolaget, hyresgästföreningen och RF-SISU.

Ett par kommuner i länet har satt upp det uttalade mål att få bort kommunen från polisens lista över utsatta områden till 2030.³ Skjutningar och sprängningar relaterade till gängkriminalitet är en verklighet i ett flertal av länets kommuner och påverkar också kultur- och fritidsverksamheten på flera sätt. Hot och våld har tyvärr blivit allt vanligare på ett flertal kommunala mötesplatser såsom folkbibliotek, simhallar och fritidsgårdar och i en kommun har kultur- och fritidsförvaltningen uppdragits att anställa en egen säkerhetssamordnare och införa särskilda bakgrundskontroller vid nyanställningar av personal. Flera kommuner upplever också ökande problem med droganvändning bland allt yngre individer.

Relaterat till organiserad brottslighet förekommer på håll fusk med föreningsbidrag inom det lokala föreningslivet, vilket har fått flera kommuner att skärpa sina kontroller. Detta ser kultur- och fritidscheferna som viktigt men lyfter samtidigt problematiken med att vissa föreningar och

³ [Utsatta områden | Polismyndigheten \(polisen.se\)](#). På polisens lista över totalt 63 utsatta områden i Sverige från 2021 finns totalt 28 områden i nio kommuner inom Stockholmsregionen.

befolkningsgrupper, som bidrar till en positiv samhällsutveckling, riskerar att misstänkliggöras på förhand. Generellt upplever flera av cheferna att tilliten mellan kommunerna, inte minst dess politiska företrädare, och civilsamhället är satt under press.

Med ambitionen att trycka tillbaka kriminalitet och otrygghet och stärka vägarna till studier och sysselsättning ingår kultur- och fritidsförvaltningarna i samverkan med utbildnings-, arbetsmarknads-, social- och/eller utbildningsförvaltningarna i ett förebyggande och rustande arbete. Även kommuner som idag inte har problem kopplat till gängkriminalitet har börjat jobba förebyggande för att inte drabbas i framtiden. Man ser dock även en fara med att den ordinarie kultur- och fritidsverksamheten får stå tillbaka.

En annan aspekt är att kommunerna ägnar alltmer uppmärksamhet åt beredskapsfrågor i sviterna av covid-19-pandemin men också som en effekt av det pågående kriget i Ukraina. Även här har de lokala kultur- och fritidsverksamheterna och -anläggningarna identifierats som viktiga pusselbitar och förvaltningarna arbetar därför mer än tidigare med att utreda och göra Anpassningar.

3.3.4 Breddade uppdrag

Jämte breddade uppdrag kopplat till kommunernas ökade trygghets- och säkerhetsarbete vittnar många kultur- och fritidschefer också om hur deras uppdrag utökas till att omfatta nya målgrupper och ansvarsområden. Fler kultur- och fritidsförvaltningar deltar i kommunernas sommarjobbssatsningar och flera deltar även deltar i Region Stockholms satsning på kultursommarjobb, där ungdomar bland annat skapar musik för att framträda på äldreboende eller slöjdar för att skapa odlingskragar och sittplatser till kommunens trädgårdar och parker. Fler kommuner arbetar även mer aktivt med verksamhet riktad mot seniorer, ett uppdrag som allt oftare tillfaller kultur- och fritidsområdet. I Värmdö kommun görs försök med att tillämpa tidigare satsningar riktade mot barn och unga för att stävja ofrivillig ensamhet bland äldre.

Som ytterligare exempel har i flera kommuner skollokaler som aulor och idrottssalar överförts till kultur- och fritidsförvaltningens regi i syfte att tillgängliggöra dessa bättre för allmänheten. Vissa kommuner har också fått utökade uppdrag att genomföra dialoger med brukare och/eller medborgare mer brett kring utveckling av kultur- och fritidsverksamheten och ibland sträcker sig uppdragen även till att mer allmänt arbeta demokratifrämjande på olika sätt. Implementeringen av ett mer djupgående barnrättsperspektiv upptar också flera kultur- och fritidsförvaltningar i kölvattnet av att barnkonventionen blivit svensk lag för några år sedan.

Relaterat till kultur- och fritidsområdets strävan att omfatta bredare grupper via fler och bredare aktiviteter är många kommuner också upptagna med att förhandla fram nya avtal för pedagoger inom kulturskolan. Med nya och mer flexibla avtal hoppas man kunna jobba mer flexibelt med kulturskolepedagogers kompetens på exempelvis kvällar, helger och skollov.

3.3.5 Fortsatt stadsutveckling

Många kommuner i länet befinner sig sedan ett antal år i en expansiv tillväxtfas med en växande befolkning och intresse för lokaliseringar vilket ställer krav på fler bostäder och kontor och mer samhällsservice. Det gäller inte minst de kommuner som utvecklar så kallade regionala stadskärnor dit även ny och förstärkt kollektivtrafik och andra samhällsfunktioner styrs.⁴ Detta medför också behov av ökade kultur- och fritidsresurser såsom simhallar, bibliotek och fritidsgårdar men också fler platser i kulturskola och allmänkulturella aktiviteter och trots kärvare tider är investeringstakten fortsatt hög. Flera kommuner arbetar aktivt för att skapa ”liv mellan husen” i de nya stadsdelar som växer fram.

Bland annat har Haninge kommun satsat på ett nytt aktivitetshus i den nya stadsdelen Vega innehållande bland annat nytt bibliotek, kulturskola, idrottshall, fritidsgård och scen med 300 sittplatser. Ett flertal andra kommuner är upptagna med nybyggnation, renoveringar eller planering av nya anläggningar och strävar efter att samlokalisera kultur- och idrottsverksamhet.

Flera kommuner dras också med en gammal ”volymiskuld”, bland annat bland barn och unga inom kulturskolan, och har utmaningar att hålla jämna steg med kommunens tillväxt.

3.3.6 Utmaningar i relationen till civilsamhället

Fler kultur- och fritidschefer pekar på en ökad utmaning med att samverka med det lokala föreningslivet och andra aktörer inom civilsamhället. Detta delvis som en effekt av det fusk som har uppmärksammats inom vissa studieförbund och föreningar gällande deltagare men också som en mer allmän skepsis. I ett antal kommuner pågår utredningar av studieförbundens verksamhet och redovisningar, och vissa kultur- och fritidschefer vädrar en

⁴ De regionala stadskärnorna i Stockholmsregionen är Arlanda-Märsta, Barkarby-Jakobsberg, Kista-Sollentuna-Häggvik, Täby centrum-Arninge, Kungens Kurva-Skärholmen, Flemingsberg, Haninge centrum och Södertälje. Källa: [Regionala stadskärnor i Stockholmsregionen - Region Stockholm](#)

oro för att en ny och mer kvalitetsbaserad stödgivning till studieförbunden också kan leda till ökad politisk styrning och en ökad administration.

Vissa kultur- och fritidschefer vittnar också om en ökande tendens till misstänksamhet inom vissa invånargrupper till kommunen och myndigheter i allmänhet. Även om denna utveckling i första hand relaterar till andra kommunala uppdrag, såsom socialtjänsten, så spiller den över även på kultur- och fritidsverksamheten och samverkansinitiativen inom detta område.

3.3.7 Skilda kommunala förutsättningar

I dialogmötena återkommer bilden av att kommunerna har mycket skilda förutsättningar i genomförandet av sina uppdrag på kultur- och fritidsområdet. Orsaken till det är främst olika demografiska och geografiska utgångspunkter, där små och stora, täta och glesa respektive socioekonomisk fördelning bland invånarna skapar stora variationer vad gäller skattebas och infrastrukturella förutsättningar i planering och försörjning av samhällsservice. Vissa mindre kommuner lyfter utmaningar med en åldrande befolkning, där andelen barn och unga och barnfamiljer sjunker medan andra kommuner växer snabbt med en ung befolkning vilket ställer krav på nya förskolor, skolor och fritidsutbud. En glesbygdskommun som Norrtälje lyfter i sammanhanget en oro för att Region Stockholm har dragit in busslinjer i kommunen och menar att även detta påverkar kultur- och fritidsutbudet.

De skilda förutsättningarna i kommunerna går även att avläsa i hur kultur- och fritidsfrågorna är organiserade i kommunen. Större kommuner innehar oftare fristående kultur- och fritidsnämnder och -förvaltningar medan de minsta kommunerna i regel har samorganiserat det politiska ansvaret och förvaltningen av kultur- och fritidsfrågorna tillsammans med arbetsmarknads-, utbildnings-, samhällsbyggnads- eller tekniska frågor). De mindre kommunerna har helt naturligt även färre medarbetare som jobbar med kultur- och fritidsfrågor och har därför även mindre resurser att arbeta strategiskt och utvecklande, men kan å andra sidan ofta ha en mer utvecklad samverkan med föreningslivet för att möjliggöra ett utbud inom området.

4 Konstområdesdialoger

Region Stockholm genomförde under våren 2023 riktade dialogmöten med företrädare för två konstområden/kulturbranscher, litteratur- respektive teaterområdet. Mötena arrangerades som två rundabordssamtal – det är också detta begrepp som kommer användas nedan – med en relativt öppen agenda. Utgångspunkten för samtalen var att olika aktörer och sidor från respektive

konstområde/bransch skulle höras i mötet varför både offentligt finansierade institutioner och aktörer, privata och mer kommersiella aktörer, som normalt inte omfattas av kulturpolitiska insatser, bjöds in till och deltog i mötena. Som exempel kan nämnas företrädare från förlag och privatteatrar men även representanter från utbildning och forskning inom respektive område. (För fullständig lista över inbjudna organisationer, se bilaga).

Region Stockholm har tidigare år genomfört årliga dialogmöten även med Klys (Konstnärliga och litterära yrkesutövaras samarbetsnämnd), regionala centrumbildningar samt Ideell kulturallians, region Stockholm. 2022 fattade dock kulturförvaltningen beslutet att genomföra dialogmöten med dessa parter endast vartannat år för att ge utrymme åt en mer konst- och kulturområdesspecifik analys. Detta sammanföll med att kulturnämnden uppdrog åt förvaltningen att genomföra en "Kartläggning och analys av förutsättningarna för konstområdena och dess utövare samt arrangörer med utgångspunkt i Kulturstrategi för Stockholmsregionen och erfarenheter från pandemin." Uppdraget är planerat att genomföras på ett flertal års sikt.

Den gemensamma frågeställningen för de bägge rundabordssamtalen var: *"Vilka särskilda möjligheter och utmaningar råder inom Stockholmsregionen för ditt konstområde idag?"*. Syftet med samtalen var just att få en bild av det samlade konstområdets/branschens förutsättningar i en tid av stark förändring med anledning av bland annat digitalisering och globalisering men även i sviterna av den genomlevda covid-19-pandemin. Samtalen genomförs som en del av uppdraget från kulturnämnden att genomföra en "Kartläggning och analys av förutsättningarna för konstområdena och dess utövare samt arrangörer med utgångspunkt i Kulturstrategi för Stockholmsregionen och erfarenheter från pandemin." Uppdraget som helhet, för samtliga konstområden, är planerat att genomföras på ett antal års sikt.

4.1 Samtal med litteraturområdet

Rundabordssamtalet med företrädare för litteraturområdet hölls den 18 april i en konferenslokal i nära anslutning till kulturförvaltningen. Totalt deltog tio externa representanter från konstområdet, däribland företrädare för författare, förlag, bokhandel, konstnärsorganisationer, litterära sällskap, litteraturkritik och akademi.

Samtalet inleddes av kulturdirektör Eva Bergquist som redogjorde för det unika i uppdraget och initiativet, att samla ett helt konstområde, samt kulturförvaltningens syn på Stockholmsregionens särskilda förutsättningar med stark statlig och nationell närvaro av institutioner och andra aktörer, Stockholms stads starka kulturpolitiska ambitioner som försörjer stora delar av både regionen och landet i övrigt och att detta län samtidigt är landets tredje största landsbygdsrän sett till befolkning. Detta gör den regionala rollen

på kulturområdet komplex, men övergripande gäller att Region Stockholm, till skillnad från andra regioner, driver få egna kulturinstitutioner utan i första hand verkar främjande och stödjande gentemot det fria kulturlivet med konstnärlig kvalitet och regional angelägenhet i fokus. En lika omfattande bidragsgivning till det fria kulturlivet finns inte i andra regioner. Unikt för Region Stockholm är också det faktum att regionen står utanför kultursamverkansmodellen. Den nu pågående statliga utredningen i frågan har dock ett specifikt direktiv att utreda förutsättningarna för att samtliga regioner deltar framöver. Utredningen beräknas presenteras i slutet av september 2023.

4.1.1 Avsaknad av en samlande mötesplats

De olika företrädarna gavs var sin kortare stund att presentera sig själva, sin organisation och ge perspektiv på den övergripande frågeställningen i mötet. Perspektiven blir med nödvändighet många och delvis skilda och nedan sammanfattas ett antal övergripande samtalsämnen.

Ett tema i samtalet är att "Stockholm" inte uppfattas som någon tydlig "scen" eller annan samlande mötesplats för litteraturen. Här finns ingen Bokmässan eller något litteraturhus likt i Göteborg och jämte den internationella författarscenen på Kulturhuset Stadsteatern och Dramatens publika litteratursatsningar i Stockholm framför flera av företrädarna att man saknar en eller flera fasta scener för de efterfrågade fysiska mötena mellan författare och läsare. Författarförbundet har sedan en tid till och med efterfrågat uppförandet av ett slags Litteraturens hus i Stockholm.

De författarbesök och andra litterära evenemang som sker på ett stort antal platser i länet exempelvis på bibliotek, boklådor och förlag är viktiga, men man saknar en samlande scen i huvudstaden. Här framförs också att det både har blivit dyrare och svårare att hyra in sig med litteraturevenemang i Folkets hus och liknande samlingslokaler, där värden ofta också gärna vill agera medarrangör. Man lyfter fram betydelsen av Stockholms bokhelg men understryker samtidigt att denna festival är ett privat initiativ som är avgiftsbelagd för utställare. Flera av företrädarna efterfrågar därför också möjligheten att söka stöd från Regionen för litterära evenemang (vilket det också finns möjlighet till, läs nedan).

Här lyfter Region Stockholm fram att man erbjuder ett öppet sökbart stöd omfattande närmare 80 miljoner kronor till den fria kultursektorn, även privata aktörer, för såväl kontinuerlig verksamhet som mer tillfälliga projekt. Idag inkommer mycket få ansökningar från litteraturområdet så här finns en potential att stödja exempelvis författarsamtal och mässor. Kulturförvaltningen understryker att det ofta är en styrka att flera aktörer går

samman i en gemensam ansökan för att inte snedvrída konkurrensen. Region Stockholms stödjer ej enskilda konstnärliga utövare, som exempelvis författare.

4.1.2 Utmaningar med digitaliseringen

Andra, ej specifikt regionala, aspekter som lyfts fram är hur marknaden för böcker drastiskt har förskjutits från det fysiska till det digitala. En siffra som nämns är att 80 procent av bokmarknaden nu finns på internet via webbhandel och strömningstjänster. Denna förskjutning utmanar de fysiska bokhandlarna, hälften av landets kommuner sägs ha förlorat sina boklådor de gångna 10-15 åren. De boklådor som återstår drivs inte sällan halvt ideellt, även i Stockholm, samtidigt som det finns flera goda exempel på kreativa handlare som skapar nätverk av återkommande besökare/konsumenter. Deltagare i mötet uppmanar offentliga aktörer som kommuner och regioner att köpa böcker lokalt. En företrädare lyfter fram att den digitala utvecklingen både rymmer goda och dåliga sidor, men framförallt är ett faktum vi behöver acklimatisera oss till. Det är inte formatet som avgör kvalitetslitteraturens framtid, även djupt intresserade litteraturstudenter tar i huvudsak del av litteratur digitalt idag. Utmaningen är snarare att det digitala landskapet styrs av kommersiella aktörer och det saknas tydliga alternativ för att lyfta fram ny och kvalitativ litteratur. Därför är också evenemang, marknadsföring och litteraturkritik både i och utanför den digitala miljön viktig för denna litteratur. En annan företrädare lyfter samtidigt att mycket av läsningen och mötet med litteratur i grundskolorna idag sker digitalt och inte sällan utan giltiga licenser, vilket påverkar ersättningen till förlagen och upphovsmännen negativt (förutom att vara olagligt). Detta är ett exempel på en fortsatt rådande digital "omognad", även inom det offentliga enligt deltagare.

4.1.3 Bibliotekens roll

Även folkbibliotekens centrala roll för litteraturen och läsningen lyfts fram, inte minst i Stockholmsregionen för att utjämna socioekonomiska skillnader och kulturvanor. Folkbiblioteken finns, enligt lagkrav, i alla svenska kommuner men det statliga stödet "Stärkta bibliotek" ser nu ut att försvinna vilket flera företrädare befarar kommer leda till besparingar i flera kommuner. Frågan om skolbibliotekens framtid tas också upp i samtalet, där utmaningen främst består i att bemanningen är bristfällig därför verksamheten prioriteras bort i många skolor.

4.1.4 Ny förlagskultur

Ett annat samtalsämne är nya bokförlag. Då det är mycket svårt att försörja sig på förlagsverksamhet idag drivs utvecklingen av passionerade entusiaster,

vilket deltagare i mötet menar vara avgörande för lanseringen av ny kvalitetslitteratur och upprätthållandet av smalare genrer. Utvecklingen har också sin grund i att de etablerade förlagen alltmer upplevs satsa på "hits" och genrer med stora läsekretsar, såsom deckare. Här lyfter företrädare att det finns behov av stöd till nya och mindre förlag, som är mer att jämföra med konsthantverkare än affärsverksamheter.

Jämte denna halvt ideella verksamhet har det också uppstått en flora av förlag för självpublicering som fyller en viss funktion för förmedling av ny litteratur men också påpekas som symptom på en "amatörisering" och "communityfiering" av konstområdet. Vem som helst kan idag ge ut sin bok och betitla sig författare. Denna utveckling, menar företrädare, rymmer både positiva och negativa tendenser; det har skett en viktig demokratisering av konstområdet men har inte sällan svårt att nå utanför mindre "communities". Självpubliceringsförlagen innebär samtidigt en utmaning med sina olika affärsmodeller där skribenterna själva får betala för att bli utgivna. Det publiceras även en uppsjö av "låtsaslitteratur" skapat av t ex fria wikipediaartiklar som aktivt behöver sällas bort av folkbiblioteken.

4.1.5 Behov av produktionsplatser

Företrädare för utövarna lyfter fram att även författare kan ha behov av offentligt understödda produktionsplatser och ateljéer. Detta noteras av Region Stockholm som samtidigt påtalar att man stödjer alla verksamma centrubildningar, inklusive Författarcentrum öst, som verkar för att stärka arbetsmarknaden för utövarna.

Flera av företrädarna lyfter fram Västra götalandregionens (VGR) satsningar på litteraturområdet som föredömliga. Bakgrunden är att VGR genomförde en kartläggning av litteraturlivet i regionen och ur detta har sedan införts särskilda ekonomiska stöd riktade till området till bland annat översättningar, essäer, tidskrifter, små förlag och residensvistelser för författare. Man bedriver även ett nätverk för litterära arrangörer och stödjer arrangemang i regionen. Region Stockholm kommenterar detta med att man har valt att endast ha ett mer öppet sökbart stöd tillämpligt för samtliga konstområden och såväl främjande, produktion och publik verksamhet.

4.2 Samtal med teaterområdet

Rundabordssamtalet med teaterområdet genomfördes den 9 maj på samma plats som litteratursamtalet och gästades av ett tiotal företrädare som representerar branschorganisationer, utövare, fria teatergrupper, akademien, institutionsteater och teaterkritik. Den övergripande frågeställningen var

alltså: ”*Vilka särskilda möjligheter och utmaningar råder inom Stockholmsregionen för teaterområdet idag?*”. Även detta samtal kom att omfatta många olika ämnen och perspektiv, varav de mer centrala sammanfattas nedan.

4.2.1 Minskning av barn- och ungdomsteater

En röd tråd genom samtalet handlar om barn- och ungdomsteatern och tendensen till en minskad verksamhet inom delar av området. Företrädare, som har erfarenhet av att delta i Region Stockholms referensgrupp för fördelning av ekonomiska stöd till det fria kulturlivet, påtalar att ansökningar om stöd till barnteater, särskilt teater för de minsta barnen, har minskat över tid. Företrädare för teaterscener kommenterar att det är svårt att skapa ekonomi för lite större barnteateruppsättningar, då publikantalet ofta behöver begränsas mer än vid föreställningar för vuxna för att skapa kvalitet i upplevelsen.

Företrädare lyfter också vikten av avgiftsfri (barn)teater för allmänheten, såsom exempelvis inom ramen för Stockholms stads Parkteaterverksamhet.

4.2.2 Utmaningar med finansiering

Ofta behöver teatern söka och beviljas stöd från flera myndigheter för att klara av finansieringen och den största ekonomiska utväxlingen ligger i turnéstöd. Det råder dock ingen brist på initiativ eller publikt intresse och en av företrädarna från teaterverksamheten menar att det är en mer framkomlig väg att ingå samproduktioner med andra teatrar, etablera kontakter med privata aktörer och finansiärer och även att lägga mer av kostnaden på publiken än att söka mer offentliga medel. Samfällt föreslår företrädarna att det offentliga behöver visa ett större intresse och ta initiativ till att på olika sätt göra det mer tillgängligt och attraktivt med privat finansiering av konstnärlig verksamhet. Man ser ett tydligt hinder i att det råder en rädsla både inom teaterbranschen och det offentliga att privata pengar hotar att begränsa de offentliga stödets betydelse och omfattning.

4.2.3 Effekter av covid-19-pandemin

En mer generell utmaning, som drabbar teatern i allmänhet men även barnteatern, är de kvardröjande effekterna av covid-19-pandemin, där många teatrar och fria teatergrupper fortfarande aklimatiserar sig till ett lite mer oberäkneligt publikmönster. Besökaren bokar sina biljetter senare, söker sig gärna till lite bredare och ”säkrare” föreställningar och inte verkar vara lika trogen olika scener längre. Inställda produktioner under pandemin har bildat en kö när restriktionerna släpptes och det råder fortfarande ett visst överutbud och -konkurrens, vilket medför att många teatrar inte fyller sina salonger.

Pandemin innebar även att många scenarbetare övergav sina arbeten och det råder nu en stor brist på framförallt scentekniker.

4.2.4 Förändringar på marknaden inom kommun och skola

Företrädare lyfter fram att även beställningarna av scenkonst för barn och unga från kommuner och skolor tycks ha påverkats av covid -19-pandemin och inte är tillbaka på tidigare nivåer. Man uppfattar att barnkulturverksamheten i kommunerna ofta hänger på enskilda lärares och kultursamordnares drivkrafter. Här lyfter deltagarna önskemålet att Region Stockholms tydligare ska kunna samordna kontakterna mellan kommunerna och skolorna å ena sidan och kulturlivet å den andra.

Regionen redogör kort för [Kulturkatalogen](#), det system man har för att kurerat och subventionera ett beställningsbart utbud gentemot kommunerna, men påtalar samtidigt att det i regel är den enskilda skolan (formellt alltså skolledaren) som fattar beslut om inköp och att det också råder ett visst glapp mellan kommunernas kulturförvaltningar och -samordnare och autonoma skolorna i kommunen. Lägg därtill att en stor andel skolor idag också är privat ägda och inte omfattas av kommunernas gemensamma kommunikationssystem. Kommuner (och skolor) som innehar styrdokument för kulturområdet, typ ”kulturgarantier” eller motsvarande, och starka utbildnings- och kulturförvaltningar har också ofta en mer omfattande och aktiv barnkulturverksamhet.

En annan postpandemisk tendens tycks vara att skolorna har dragit in på de tidigare besöken vid scenkonstinstitutionerna och istället önskar att teatern kommer till skolorna med ett mer anpassat utbud. Detta kan man misstänka kan medföra en olycklig konkurrens mellan de fria teatergrupper som alltid har haft skolbesök som en viktig marknad och teaterinstitutionerna som nu också ger sig in i på området. Flera av företrädarna ser också att en viktig del av teaterupplevelsen går förlorad när barnen inte ges möjligheter att besöka scenkonstinstitutionerna längre.

Flera företrädare påtalar i sammanhanget också att man har ett stort intresse av att nå nya grupper och bredda deltagandet men detta också är än mer kostsamt och kräver nya pengar från det offentliga. Även institutionsteatrarna upplever en motsättning i uppdragen där man samtidigt ska försöka nå nya grupper och öka självfinansieringsgraden.

4.2.5 Teaterutbildningens roll

En annan anledning till den minskade aktiviteten inom barnteatern misstänker en företrädare kan vara att teaterutbildningarna har mindre fokus på barnteater idag än tidigare. Här kan det behöva ske ett större utbyte mellan

utbildningarna, barnteatern och bidragsgivande myndigheter för att inspirera och föra över kunskap. Det kan även vara en god idé att inspirera teaterstudenter att arrangera grupprojekt och söka offentliga stöd, det tycks vara en kompetens som har försvunnit ur utbildningarna sedan den stora fria grupp-boomen på 1970-talet. Här menar företrädare att finansiärer som Region Stockholm har ett ansvar att informera teaterutbildningarna om vilka möjligheter som finns.

En företrädare för teaterutbildningen kommenterar att det har skett en individualisering inom utbildningarna, där begrepp som entreprenörskap kommit att likställas med att utveckla sin anställningsbarhet som enskild teaterstudent snarare än att utveckla sitt eget konstnärliga entreprenörskap, mer i egen än kollektiv regi. Detta har sannolikt att göra med att även utbildningsväsendet behöver svara mot studenternas och samhällets förväntningar. Det har också skett en akademisering av de konstnärliga utbildningarna de senaste decennierna vilket gör att arbetet med att förvärva en mer praktisk kompetens, såsom att driva en teater, tycks ha minskat. En annan begränsande faktor som lyfts fram är bristen på (billiga) lokaler för teaterverksamhet i Stockholmsregionen, dessa är avgörande för att våga bilda grupper och repetera.

Företrädare för institutionsteatern lyfter i sammanhanget fram att det är centralt för teatern som konstform att göra saker tillsammans och att det råder en brist på unga aktörer som "flåsar" institutionerna i nacken och driver på utvecklingen.

4.2.6 Brist på mellanstora scener

Ytterligare ett ämne som berörs är bristen på en eller flera mellanstora scenkonstscener i Stockholmsregionen, det råder ett stort glapp mellan de stora institutionerna och det krympande antalet små scener. Här ställer företrädare frågan varför inte kommuner utanför Stockholm törs satsa på att etablera en sådan scen för scenkonst? Här resoneras vidare om att utmaningen för kreativ verksamhet i städer inte endast handlar om höga hyror utan också om att det är en verksamhet som tar plats och för liv och inte sällan hamnar i konflikt med attraktiva bostadsrättsföreningar. Det behöver bildas och spridas mer kunskap om den attraktionskraft som kultur tillför en levande stad.

4.2.7 Andra utmaningar för teatern

Företrädare för fria teatergrupper lyfter fram det faktum att man ofta består av små ideella eller ekonomiska föreningar som lever hand till mun på verksamhetsstöd eller projektfinansiering och att det därför är en stor utmaning att utvecklas långsiktigt, konstnärligt och organisatoriskt. Det krävs mycket "street-smartness" gällande vad som "säljer" både gentemot publik och

det offentliga. Specifikt för Stockholm stad är också den stora utmaningen med scener och repetitionslokaler, där flera grupper har förlorat sina lokaler med anledning av renoveringar, hyreshöjningar och nya stadsplaner.

Här kommenterar Region Stockholm att det generellt råder en ”cementering” i det offentliga stödsystemet som ofta inte ens följer kostnadsutvecklingen i samhället. Redan etablerade aktörer behöver värnas samtidigt som det finns behov av att skapa utrymme för nya aktörer; det är en ekvation som tyvärr inte går ihop. En annan tendens är att det, liksom inom litteraturområdet, sker en inomkonstnärlig rörelse med många mindre produktioner – framförallt inom talteatern – som spelar för en begränsad men initierad publik vid få tillfällen, eventuellt utökat med nationella och/eller internationella spelningar.

Slut.